

**Lévai Katalin – Kiss Róbert:
Nők a közéletben**

(elektronikus verzió, készült 2006-ban)

A tanulmány eredetileg nyomtatásban megjelent:
Lévai Katalin – Kiss Róbert (1997): „Nők a közéletben” in:
Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről, 1997, Lévai
Katalin, Tóth István György, (szerk.). Budapest: TÁRKI, Munkaügyi
Minisztérium Egyenlő Esélyek Titkársága, Pp. 52–70.

Nők a közéletben

Lévai Katalin – Kiss Róbert

A hazai közélet az elmúlt években jelentősen megváltozott: a társadalom több információhoz jut, a közemberek képzetesebbek és kritikusabbak lettek, kialakították saját elvárásaikat a közéleti szereplőkkel szemben. Másként fogalmazva: az emberek nagy része ma már kevésbé elitkövető, mint inkább elit-kihívó magatartást követ, tehát nem a politikusok fogalmazzák meg eszméket és keresnek azokhoz követőket, hanem a társadalom fogalmazza meg a kérdéseit, és vár azokra válaszokat a politikusoktól. Mindez erősen befolyásolja a közéleti szereplők viselkedését, imázs-formálását, és arra készíti őket, hogy az elvárásoknak megfelelően új, gazdagabb szerepkészletet tanuljanak meg. A közélet szereplőitől azt várja el a társadalom, hogy azok aktívan vegyenek részt a döntésekben, amelyek az ország sorsát alapvetően befolyásolják, legyen szerepük a közvélemény formálásában, folyamatosan képviseljék az általuk fontosnak tartott érdekeket és értékeket, az írott és az elektronikus sajtóban egyaránt. Ha ezeket a kritériumokat a közszereplés kritériumaiként fogadjuk el, azt látjuk, hogy paradox módon a nők a demokrácia kiteljesedésével egyre kevesebb szerephez jutnak: a demokrácia kibontakozása nem segíti egyértelműen a női szereplők színre lépését, annak ellenére, hogy többféle értéket kell elfogadniuk, ami elméletileg kedvez a sémák áttörésének.

A közéleti részvétel azonban többretegű fogalom. Sokféle magatartást foglalhat magába, így a politikai döntéshozók megválasztásában való közvetlen, állampolgári részvételt, a döntések formális és informális fórumain való jelenlétet, a döntések közvetett befolyásolását pártokon, lobbicsoportokon keresztül, és a civil társadalmi szervezetek munkájában való részvételt is. A nők közéleti szerepvállalását vizsgálva érdemes ezért több metszetben is megnézni, miképpen vesznek részt a politika alakításában és a döntések meghozatalában.

A választópolgár nők

A nők – mint választópolgárok – politikai részvételéről szólva mindenekelőtt meg kell vizsgálnunk, hogy mennyiben igazak azok a gyakran emlegetett állítások, melyek szerint a legközelebbi választások kimenetelét a nők szavazatai döntenek el. Az 1996-os amerikai elnökválasztás egyik legtöbbet

idézett vonása, hogy Clinton lényegében a nőknek köszönheti megválasztását. A Demokrata Pártnak a nők körében sokkal több szavazója volt, mint a republikánusoknak, ráadásul a nők nagyobb arányban mentek el szavazni, mint a férfiak. (A választásokat követő közvéleménykutatások szerint a férfiaknál 1992-ben 4 százalékkal, 1996-ban pedig 11 százalékkal több nő szavazott Clintonra). A „gender gap”-nek nevezett jelenség mindkét eleme valójában már a nyolcvanas évek elejétől jellemezte az amerikai elnökválasztásokat: a demokrata jelöltek rendre lényegesen (6-8% különbséggel) népszerűbbek voltak a nők körében, és 1980 óta a szavazásra jogosult nők közül a résztvevők aránya minden alkalommal csaknem 2 százalékkal magasabb volt, mint a férfiak körében.

A hazai demográfiai adatok fényében logikusnak tűnik, hogy ez a jelenség Magyarországon is érzékelhető hatással lesz a választások kimenetelére, hiszen köztudott, hogy a népesség egészében több a nő, mint a férfi, a választópolgárok között pedig még nagyobb az arányeltolódás. Ez annak következménye, hogy az idősebb korosztályokban növekszik a nők és férfiak arányának különbsége.

A demográfiai adatok jelentőségén túlmenően ugyanakkor több más tényezőre is fel kell figyelni, amelyek legalábbis gyengítik a nők szerepének fontosságát a választások során. A különböző közvéleménykutatások adatai szerint a nők között az átlagosnál többen vannak azok, akik biztosan nem mennének el szavazni. A megkérdezettek közül a biztosan nem szavazó, illetve a választásban bizonytalan csoporton belül a nők aránya mintegy 10 százalékkal haladja meg a férfiakét. A pártpreferenciák vizsgálatakor is az derül ki, hogy a nők körében a nem szavazók és a bizonytalanok aránya 5-6 százalékkal nagyobb, mint a férfiaknál. A jövőbeli választópolgárok közötti nő-férfi arány megbecsülését tovább nehezíti, hogy a nők a férfiaknál bizonytalanabbak abban, hogy egyáltalán elmennek-e szavazni.

Annak megítélése, hogy a női szavazók végül mely pártokat részesítenék előnyben, szintén elég bizonytalan, hiszen a kutatások arra utalnak, hogy a nők inkább hajlamosak pillanatnyi érzelmeik alapján dönteni (sokan nekik tulajdonítják az 1994-es „tiltakozó szavazatok” nagy részét), mint végiggondolt stratégia alapján.

A pártok szempontjából mindenesetre az igazán érdekes kérdés az, hogy milyen arányban jelennek meg a nők az egyes pártok szimpatizánsai között és szavazóbázisában, mert az esetleg itt megmutatkozó eltérések az említett bizonytalanságok ellenére is tanulságosak, és a választási esélyeket befolyásoló tényezővé válhatnak.

Szerepváltozások

1. táblázat

A pártok szavazóbázisának nemek szerinti összetétele az 1994. januári közvéleménykutatások és a választási adatok alapján

	Nő	Férfi
FIDESZ	53	47
FKgP	49	51
KDNP	52	48
MDF	48	52
MSZP	49	51
SZDSZ	54	46

2. táblázat

A pártok szavazóinak százalékos aránya a férfiak és nők körében, 1994. május (%)

	Nők	Férfiak
FIDESZ	9	5
FKgP	7	11
KDNP	8	5
MDF	11	12
MSZP	31	36
SZDSZ	19	21

3. táblázat

A pártok szavazóbázisának nemek szerinti összetétele 1996. október (%)

	Nők	Férfiak
FIDESZ	44	56
FKgP	33	67
KDNP	58	42
MDF	61	39
MSZP	53	47
SZDSZ	43	57

A nő választópolgárok megnyerése az említett bizonytalanságok ellenére is a választási kampány egyik fontos eleme lehet a pártok számára: ha az általánosságokon túlmenően olyan, a nőket érintő konkrét programokat tudnak beépíteni választási kampányukba, amelyek egyszerre képesek a női választók szimpátiáját az adott párt mellé állítani, és az érintettek választási hajlandóságát növelni, akkor változtathatnak az arányokon. Az 1990-es és 1994-es választások illetve kampányok tapasztalatai azt mutatták, hogy ugyan valamennyi párt szükségét érezte a női választópolgárok „megszólításának”, és foglalkoztak a nőket érintő kérdésekkel (a női választókhöz írt levéltől az Anyák és Apák Napja alkalmából rendezett majálison át a nőnap utcai virágosztogatásig), ám ezek inkább korlátozott akciók, rendezvények maradtak csupán, nem pedig hosszú távra kidolgozott stratégiák. A pártprogramok megfogalmazásai pedig többnyire a női

szerepek elég sematikus felfogásából kiindulva a család, a gyermeknevelés, az ifjúság, a szociálpolitika témakörébe utalták a nők problémáit. Ez alól az egyedüli kivétel az SZDSZ programja volt. A pártok a jelek szerint – legalábbis ezen a területen – 1997 elején még nem kezdték meg a választási kampányt. Bár valamennyi pártban működik női platform illetve tagozat, s az általuk kidolgozott programok a nőket érintő problémák széles körével foglalkoznak, ezek nemigen jutnak el a választópolgárokhoz. A nők problémáit a legtöbb párt továbbra is elsősorban szociális kérdésként kezeli, és az 1998-as választásokra készülve arra még nem vállalkoztak, hogy röviden, programszerűen, kifejezetten a női választók megnyerésének céljával fogalmazzák meg azokat az értékeket és alapelveket, amelyek alapján nőpolitikájukat elképzelik.

Az tehát, hogy mennyire kerülnek a politika napirendjére a nők életét érintő speciális kérdések, részben attól függ, milyen mértékben ismerik fel a pártok a női választópolgárok szerepét, jelentőségét. A nők politikai részvételének, érdekérvényesítő képességének kulcskérdése lehet éppen ezért ennek a folyamatnak a másik oldala, nevezetesen az, hogy mennyire tudják befolyásolni maguk a nők azt, hogy milyen problémák kerüljenek napirendre. Ez a kérdés pedig átvezet a közélet valamely színterén aktív szerepet vállaló, civil társadalmi szervezeteket kezdeményező és működtető, valamint politikusként fellépő nők szerepének vizsgálatához.

Civil női szervezetek

Ma Magyarországon mintegy 65 ezer nonprofit szervezet működik, ebből mindössze 60 olyan, amely célkitűzéseiben a nők képviselését vállalja, női szervezetnek vallja magát. Ez a szám igen alacsony, és még inkább annak tűnik, ha a mértékét a nyugaton érvényes tendenciákkal hasonlítjuk össze. Azokban az országokban, ahol sikeres nőmozgalmak bontakoztak ki, a gyakorlat azt mutatja, hogy legalább három tényező együttes jelenléte tette ezt lehetővé: Az első feltétel a nők ún. „*kritikus tömegének*” jelenléte a politikai intézményekben, ami egyben biztosítja annak, hogy a politikai döntéshozatalban rendre megjelenjenek a női érdekek. A második tényező a hatékony, *jól szervezett nőszervezetek* jelenléte, a harmadik pedig egy *erős, radikális nőmozgalom* megléte. Felesleges hangsúlyozni, hogy a három tényező egymást erősíti, egymásból építkezik, és ha csak az egyik is hiányzik az együttesből, az lényeges következményekkel jár.

Magyarországon valójában mindhárom faktor hiányzik, és jövőbeni kialakulásuk is bizonyára egy lassú folyamat eredménye lesz. Egy radikális nőmozgalom megszületésének semmiféle reális esélye nincs, mert az vagy egy hosszú, békés prosperálás, az ún. háziasszonyi korszak után köszönt be, amikor a nők a biztos, de egyben az őket gúzsba kötő életmód keretein túllépve radikalizálódnak és kilépnek a közéletbe, vagy egy elkeserítő,

reménytelen elnyomatás után, amikor a „minél rosszabb, annál jobb” elv válik érvényessé a mozgalom szempontjából.

Mindezek ellenére nem szabad lebecsülnünk a frissen alakult, civil női szervezetek jelentőségét és közvéleményformáló szerepét. Mind az 1991–92-es abortuszvita, mind pedig a nyugdíj törvény tervezetének társadalmi vitája során figyelemreméltó eredménnyel hallatták hangjukat, és többféle szerveződést is elindítottak. A korábbi negatív tapasztalatokból mára már megtanulták, hogy a politikusokat és a közvéleményt csak fokozatosan lehet felkészíteni a „nőpolitikára”, ellenkező esetben teljes értetlenség, ironia vagy elutasítás a válasz.

A civil szektorban működő női szervezetek csak az utóbbi néhány évben kezdték el kiépíteni intézményes kereteiket, meghatározni működési profiljukat. Jövőbeni fejlődésüket, önazonosságukat számos tényező befolyásolja. Ezek közül a legfontosabbak az alábbiak.

A női szervezetekkel szemben tanúsított kormányzati magatartás

A rendszerváltás után valamennyi „új demokráciában” egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a kormányzati politika elképzelhetetlen a női érdekek megjelenítése nélkül. A korábbi nőpolitika, amely valójában egyetlen női társadalmi réteg érdekeit sem képviselte, több szempontból is felülvizsgálatra szorul. A nőtársadalmat immár senki sem tekinti homogén társadalmi csoportnak, és egyre inkább tért hódít az a szemlélet, amely a női jogokat az emberi jogok részeként vizsgálja. A rendszerváltást követő privatizáció, a nagy ellátó rendszerek, köztük az állami gyermekellátó intézményrendszer leépítése, a munkaerőpiac átstrukturálódása, a munkanélküliség megjelenése mind olyan tényező, amely alapvetően befolyásolja a nők helyzetét és perspektíváit mind a munka világában, mind pedig a magánéletben. A család, a piac, és a politika egymáshoz való viszonya még mindig nem teljesen tisztázódott, nem készültek el átfogó helyzetfelmérő tanulmányok, nemzetközi összehasonlító vizsgálatok a nők gazdasági, szociális és politikai szerepéről, és nem tudni pontosan, hogy az állami adópolitika milyen családmódellet vesz majd alapul (holott ezt minden állam időben tisztázni szokta); továbbá nem készültek hatásvizsgálatok arról, hogy melyek lesznek az ellátórendszerek átalakításának következményei a nőkre nézve.

Mindezek a kérdések *jogi, intézményi és politikai struktúrákat feszegetnek*, és egy megújuló „nőpolitikát” tesznek szükségessé. A kormányzat immár nem zárkozhat el attól, hogy a női civil szervezetek érdekeit, gondolatiságát integrálja a politikájába. Rá hárul a civil szerveződések koordinálásának feladata és egy információs központ kiépítése, amely a szervezetek munkáját, kapcsolattartását segíti.

A Munkaügyi Minisztériumban 1995-ben, nem egészen egy évvel a pekingi IV. Női Világkonferencia után, létrejött a Nőpolitikai Titkárság, amely 1997 januárja óta az Egyenlő Esélyek Titkársága nevet viseli. A civil szervezetek és a Titkárság között rendkívül szoros munkakapcsolat alakult ki, amelyben a kormányzati oldal partnernek tekinti a civil szervezeteket, nem pusztán saját politikai elképzelésének végrehajtásában, hanem a politika formálásában, a problémák megfogalmazásában is számít rájuk. A civil szervezetek képviselői a Titkárság kezdeményezésére egy rendszeresen működő Civil Fórumot hoztak létre, amely valamennyi szervezetnek lehetőséget ad a bemutatkozásra, arra, hogy ismertesse a céljait, s szükség esetén a munkájához segítséget kérjen, és felvegye a kapcsolatot más szervezettel. A legégetőbb kérdéseknek a megvitatására – mint. pl. a nők elleni diszkrimináció a munka világában, a nők elleni erőszak, a prostitúció, stb. – a szervezetek képviselőiből munkacsoportok jöttek létre, amelyek a Titkárság munkatársaival és külső szakértőkkel együtt javaslatokat készítenek, illetve gyakorlati megoldásokat terveznek az adott témában.

Mindez a valódi együttműködés feltételeit teremti meg, és új perspektívát kínál a civil nő szervezetek számára.

Pénzügyi háttér

A még viszonylag gyenge nőszervezetek az egész szektorra jellemző pénzügyi problémákkal küzdenek. Mivel jelenleg csupán az intézményesülés első szakaszában tartanak, és hagyományaik sem erősek, érdekérvényesítő törekvéseik gyakran kudarcot vallanak, és lobbizásaik sem túl sikeresek. Mivel hosszú távra nincsenek biztosítva a pénzügyi fedezeteik, nem tervezhetnek előre, hálózatukat nem tudják jól felkészült szakemberekkel bővíteni, új területek felé nem tudnak nyitni. Mindez erősen gátolja a minőségi munkát. Ők is, akár a legtöbb civil szervezet, szeretnének legalább részben kormányzati támogatást elnyerni, lehetőleg olyan módon, hogy autonómiájuk a pénzügyi függés ellenére se szenvedjen csorbát. A kormányzat 1996-ig nem dolgozott ki átgondolt pályázati rendszert a női szervezetek programjainak támogatására. Az Egyenlő Esélyek Titkársága 1996 őszén írt ki pályázatokat olyan szolgáltatásokra, amelyek elsősorban a civil szervezetek jelzései alapján élveznek prioritást. Ilyen pl. a jogsegélyszolgálat, amelyre a szervezeteknek szinte soha nincs megfelelő pénzügyi keretük; vagy a vállalkozó és a közéletben mozgó nők számára induló képzési programcsomagok, valamint az önkormányzat és a civil szervezetek közötti kooperációt elősegítő programok támogatása. A kormányzat azzal segítheti hatékonyan a civil szervezeteket, ha a velük való folyamatos egyeztetés során pontosan meghatározza azoknak a programoknak és szolgáltatásoknak a körét, amelyet érdemesnek tart a

támogatásra. A pályázatok elbírálásánál a végső döntést független, külső szakértők és a nonprofit szektor képviselőinek részvételével kell meghoznia.

Társadalmi elfogadottság, nyilvánosság

A nőszervezetek továbblépése és egész működésük hatékonysága szempontjából kiemelkedően fontos kérdés, hogy ezek milyen mértékben élvezik a közvélemény és a különböző társadalmi intézmények támogatását. Miközben mind nonprofit szervezetként, mind pedig a nőpolitikával foglalkozó intézményként, ezeket a szervezeteket a beidegzett társadalmi előítéletek tömege sújtja, úgy kell megjelenniük a nyilvánosság előtt, mint fontos társadalmi érdekeket képviselő, komolyan vehető intézmények. Ha az adórendszeren keresztül támogatáshoz akarnak jutni, akkor be kell bizonyítaniuk, hogy megfelelnek a közhasznúság kritériumainak. Ha professzionálisan akarnak működni, az intézményesültség viszonylag magas fokára kell eljutniuk. A női szervezetek világa azonban erősen hierarchizált és polarizált. Egy-két szervezetnek – amelynek vannak hagyományai – viszonylag jelentős a pénzügyi, kulturális és kapcsolati tőkéje, néhányan lényegesen magasabb társadalmi elismertséget élveznek, mint a többség. Nyilvánvaló, hogy az előbb említett tényezők következtében ezeknek nagyobb a tapasztalatuk az érdekérvényesítés és a közszereplés terén is, mint a gyenge, törekeny szervezeteknek. Nekik szinte a saját hajuknál fogva kell kiemelkedniük az ismeretlenségből, és kell elfogadtatni magukat az előítéletekkel szemben.

A kormányzat többféleképpen is segítheti a civil szervezeteket a társadalmi elfogadottság növelésében. Mindenekelőtt azzal, hogy méltó rangjára emeli az ún. nőpolitikát, és nem enged teret semmiféle diszkriminációnak, sem döntéshozatali szinten, sem pedig gyakorlati politikájában.

A kormánynak egyértelművé kell tennie állásfoglalását az ún. nőkérdéssel kapcsolatban, a női jogokat az emberi jogok részeként kell kezelnie. A civil szerveződések segítheti a média-kapcsolatok kialakításában, imázsuk megteremtésében, lobbizhat az érdekekben, illetve abban is segíthet, hogy ők maguk hozzanak létre lobbist.

A média felelőssége ugyancsak óriási. Mind az írott, mind az elektronikus sajtó sokat tehet annak érdekében, hogy a női érdekeket fontosságuknak megfelelően, a politikai korrektség szellemében rendszeresen megjelenítse, tudósítson a fontosabb eseményekről, egy ügy kapcsán minél több érvet, véleményt mutasson be. Nem mindegy, hogy milyen szerepmintákat és értékeket közvetít, milyen indulatokat „lovagol meg”. A közvélemény érzékenységének erősítésében, az egy-egy témával kapcsolatos ráhangolásban kiemelkedő szerepet játszhat.

A női szervezetek szervezetsége, koordináltsága

A civil szervezetekre általában jellemző a gyenge szektortudat, és ez még inkább igaz a női szervezetekre, annak ellenére, hogy azok látszólag azonos problémákkal foglalkoznak, és hasonló érdekeket jelenítenek meg. Valójában ezek a lehető legszélesebb skálán mozognak. Erősen eltérnek egymástól, mind a tevékenységük jellegét, szervezetségük színvonalát, mind pedig a szellemiségüket tekintve. A radikális feminista szemlélettől a konzervatív nézeteken át mindenféle eszmei irányzat előfordul. A rendkívül kisszámú, ún. esernyő szervezet szervezetségét és koordináló funkcióját tekintve nyilvánvalóan kiemelkedik, de a többség messze elmarad ezektől az előbbieket tekintetében. A paletta tehát igen színes, és úgy tűnik, ez a heterogenitás jelenleg megnehezíti mind a belső szervezetség, mind pedig az egymás közötti együttműködés lehetőségét.

Biztató jel, hogy ezt a jelenséget a szervezetek maguk is felismerték, és ezért a legtöbbjük olyan politika kialakítására törekszik, amely a szolidaritásra épül, és az összetartozás tudatát erősíti. Kérdés, hogy a jövőben e szervezetek milyen intézményesített formában lesznek képesek befolyásolni a politikai döntéshozatalt, lesz-e egyáltalán ilyen befolyásuk, vagy pedig ennek hiányában továbbra is megmarad a hivatalos politika és a civil szféra különállása. A szolidaritás mindenestre biztos alapot kínálhat egy koncentrált, fokozatosan építkező nőmozgalom kialakulása felé. Ennek a jelenségnek kedvez, hogy egyre-másra alakulnak vidéki szervezetek, amelyek nagy aktivitással kapcsolódnak a már működő, többnyire budapesti centrumokhoz, és új szempontokra is felhívják a figyelmet. pl. Nők a Balatonért, környezetvédelem.

Mindezeket figyelembevéve a civil szervezetekről színes és dinamikus változó kép rajzolódik ki. Átfogó kutatások híján sajnos nem adható teljes kép mindazon tevékenységről, amelyet e szervezetek végeznek, így a teljesség igénye nélkül mutatjuk be az általunk fontosnak tartott területeket.

a.) SZOLGÁLTATÓ SZERVEZETEK

A civil szervezetek egy szakképzett csoportja gyakorlati és elméleti síkon olyan szociális és pszichés problémák kérdéseivel foglalkozik, amelyeket az állam vagy sohasem vállalt, vagy éppen megszabadulni igyekszik tőlük. Ily módon ezek a szerveződések egyszerre látnak el állam-helyettesítő és kiegészítő funkciókat, *professzionális szolgáltató centrumok* kialakítására törekednek, (Anyaház, krízis-otthonok, stb.), és igyekeznek szakemberek – jogászok, pszichológusok, szociálpolitikusok és szociális munkások – minél szélesebb körét megnyerni a munkájukhoz. Tudatos public relations tevékenységgel erősítik magukat. Kérdés, hogy a sikeres alapítványok megmaradnak e a civil szférában, vagy átalakulnak vállalkozókká, esetleg a szolgáltató jellegtől megszabadulva nőpolitikussá válnak. A női szervezeteknek egy kicsiny, gyakorlat-orientált csoportja krízisközpontokat, női jogsegély- és pszichológiai tanácsadó szolgálatokat hozott létre, elsősorban a bántalmazott, otthonról elűzött, egyedül vagy gyermekével menekülni

kényszerülő asszonyok számára. Lelki elsősegélyben, hosszú távú pszichológiai konzultációkban, kivételes esetekben anyagi segítségnyújtásban is részesedhetnek azok, akik az intézményeket felkeresik, és ami talán mindennél fontosabb, támogató, elfogadó közösségre, átmenetileg otthonra találnak ezekben. Az intézmények sikeres működésének kulcsfontosságú feltétele, hogy rendkívül szoros kapcsolatot tartsanak fenn olyan társintézményekkel, mint pl. a családsegítők, az önkormányzati krízis-irodák, stb. A krízis-központok szolgáltatásait kiegészítik a női segélytelefon-szolgálatok, amelyek ugyancsak képzett munkatársakkal dolgoznak. A jogsegélyszolgálatok általában állandó szolgáltatásként működnek, de előfordul, hogy a családsegítők felajánlják saját jogsegélyszolgálatukat, illetve megadják olyan jogászok telefonszámait vagy címeit, akik társadalmi munkában vállalnak szolgálatot. A Nők Háza Budapest önkéntes segítségnyújtók közreműködésével jogi tanácsadást, segélyszolgálatot tart fenn az erőszakot elszenvedett nők, a gyermeküket egyedül nevelő anyák, a munkát keresők, a magányos asszonyok számára.

b.) ÖNSEGÉLYEZŐ CSOPORTOK

Hasonló területre koncentrál a civil nőszervezetek egy másik, szakképzetlen csoportja, amely elsősorban az *önsegély motivációja* alapján kezdett el szerveződni.

Kezdeményezőiket saját, megélt élethelyzetük és tapasztalataik – munkanélküliség, válás, elmagányosodás, stb. – vezették el oda, hogy szervezetet hozzanak létre, vagy egy már létező szervezet életébe bekapcsolódjanak. Legtöbbször önszolgáltató csoportként működnek, társadalmi munkában dolgoznak, és csak kivételes esetekben, egy-egy pályázati összeg elnyerésekor van módjuk arra, hogy szakértők közreműködését megfizethessék. Róluk azért is kevés az információ, mert szinte semmit nem fordítanak önreprezentációra, reklámra, és viszonylag gyakoriak körükben az újraszerveződések. Előfordul, hogy egy-egy, a tevékenységében rokon állami szervezet – pl. egy családsegítő infrastruktúrájára – „telepedik rá”, és szövetkezve alakítják ki szolgáltatásaikat.

c.) EGY ÜGYRE KONCENTRÁLÓ SZERVEZETEK

Viszonylag nagy azoknak a nőszervezeteknek a száma, amelyek *egy témára koncentrálnak*, mint pl. a nők elleni erőszak, a női munkavállalók jogtudatának erősítése, a női vállalkozók szerepe a gazdaságban, stb. problémájára. Meglehetősen jól és szervezeten működnek, s meghatározott szerepkörük és pontosan körvonalazott tevékenységük következtében valószínűleg nekik van a legjobb esélyük arra, hogy pályázati pénzekhez jussanak.

Ezek közül az egyik csoport az erőszak és szexualitás kérdéseivel foglalkozik. Közülük a legismertebbek az Eszter ambulancia és pszichoterápiás szakrendelés, a szexuális erőszak áldozatai számára, a NANE – Nők a nőkért együtt az erőszak ellen segélyvonal, és a Kiút Veled Alapítvány.

A másik jellegzetes csoport a *vállalkozási kultúra* fejlesztését tűzte ki célul. A Kisvállalkozásfejlesztési Alapítvány SEED, amely tanácsadó és oktatási intézmény, fiatal női vállalkozók, családi innovációs központok fenntartói számára nyújt szolgáltatásokat. A Vállalkozói Innovációs Központ, a Vállalkozó Nők Egyesülete, és a Nők Világbankja Egyesület magyarországi tagozata ugyancsak sikeresen működik ezen a területen.

A probléma súlyához képest viszonylag kevesen foglalkoznak a *munkanélküliség* kérdésével: átképzéssel, a jövőben várhatóan keresett női szakmák előrejelzésével, a nők munkaerőpiaci orientálásával, stb. Az Első Magyar Vidéki Nőegylet a hátrányos településeken élő nők képviselőjével, jogérvényesítésével, a munkaerőpiacra való visszajutásuk elősegítésével foglalkozik. A Munkanélküliek és Álláskeresők Ferencvárosi Egyesülete arra tesz erőfeszítéseket, hogy a női munkanélküliek számára munkalehetőségeket találjon, elsősorban a közfeladatok ellátása terén. Ezek fontos helyi kezdeményezések, de mivel ezek a szervezetek sem a megfelelő gazdasági, sem pedig elég erős kapcsolati tőkével nem rendelkeznek, hatékonyságuk értelemszerűen nem lehet túlságosan nagy. Ráirányítják azonban a figyelmet egy olyan kérdésre, amelyről az állami munkaerő-közvetítők rendre el szoktak feledkezni. Nevezetesen arra, hogy a női munkanélküliség sajátos jelenség, amelyre nem minden esetben alkalmazhatók a megszokott megoldások, a többi között azért sem, mert mint az köztudott, a nők nehezebben kerülnek ki a munkanélküliségből, mint a férfiak, és ezt a munkaerőpiacra történő integrálásuk során figyelembe kellene venni.

A *környezetvédelem* terén a Zöld Nők, a Nők a Balatonért, az Asszonyok a tiszta vízért szerveződések mutatták eddig a legnagyobb aktivitást. A szemléletformálás, az egészséges életmód megteremtésének lehetősége, a megelőző, az értéknevelő tudás átadása tartozik elsődleges célkitűzéseik közé.

A női civil szervezetek egymás közötti arányáról alkotott képet torzíthatja, hogy egy másik, alternatív egészséges életformákkal, természetgyógyászattal, az egészséges közérzet kialakításával foglalkozó csoport inkább egyéni vállalkozóként vagy kft-k formájában működik, így nem jelenik meg a civil szervezetek között. Valójában a környezet- és egészségvédelem egyre inkább az ún. divatos témák közé tartozik, igaz, még mindig meglehetősen szűk körben.

d.) ELVI FEMINISTA ÉS NŐPOLITIKAI KÉRDÉSEKKEL ÉS KUTATÁSOKKAL foglalkozik a humán értelmiségi nők egy kis csoportja. Elvi állásfoglalásokat dolgoznak ki a nőket érintő, olyan fontos területek számára, mint pl. a szociális ellátórendszer változása, az abortusz kérdés, a nyugdíjtörvény módosítása, stb. Feltérképezik és értékelik az újonnan kialakult gazdasági és szociális helyzetet, időnként nyugati szakirodalmat ismertetnek, definiálják a nőket érintő diszkrimináció fogalmát, kiadványokat készítenek stb. Átfogó, országos méretű felméréseket azonban ők sem készítenek, mivel erre sem szakértői háttérük, sem elegendő pénzügyi forrásuk nincsen. Ezek közül kiemelkedik a Magyar Nők Szövetsége, a Feminista Hálózat, a MONA Magyarországi Női Alapítvány, az Első Vidéki Nőegylet, a Diplomás Nők Szövetsége.

e.) FŐKÉNT OKTATÁSSAL FOGLALKOZÓ SZERVEZETEK

A legutóbbi időkben a lehető legszélesebb területen kezdődtek el *képzési programok* a nők számára. Az egészségügy, a környezetvédelem, a közéletre való felkészítés programjai, továbbá a munkanélküliség ellenes programok azok, amelyek a legnagyobb érdeklődésre számítottak. Az oktatási formák nagy változatosságot mutatnak: éppen úgy polgárjogot nyertek a rövid, hétvégi kurzusok, mint a féléves, éves szemináriumok, vagy az intenzív, egy-két hetes tréningek. A Magyar Nők Szövetsége kezdeményezésére létrejött a Magyar Nők Akadémiája, amely a jövőben két évre kiterjedő, komplex oktatási program elkészítésére vállalkozik, mindenekelőtt a közéletiségre készülő nők számára. Fontos kezdeményezés a rendőrnők képzése, amelyet a továbbiakban kiegészíthetnének olyan képzési programok, amelyek a büntetvégrehajtás különböző szinterein dolgozókat arra készítik fel arra, hogy hogyan bánjanak az ügyfeleikkel. Szociális munkások, akik lazán kapcsolódnak különféle szervezeti formákhoz, prostituáltak részére kezdtek felvilágosító, AIDS-megelőző és szűrési programokat.

f.) ÉRDEKÉRVÉNYESÍTÉST VÁLLALÓ SZERVEZETEK

Több értelmiségi és szakmai szervezet vállalja, hogy akcióprogramokkal, kutatásokkal, és kampányokkal megkísérli befolyásolni a közvéleményt, a női és családpolitika alakítását, képviselni a nők egyenlő státusáért folytatott küzdelmet. Ezek - a nonprofit szektor íratlan szabályi szerint – a leggyakrabban egyesületi vagy szövetségi formában működnek, mint pl. a Nagycsaládosok Egyesülete, a Magyar Titkárnők Egyesülete, a Diplomás Nők Szövetsége, a Katolikus Lányok és Asszonyok Szövetsége, stb. Ezek a szervezetek egy számukra különös fontosságú érték képviselője mellett állnak ki, és ennek minél hatékonyabb társadalmi tudatosítására törekednek. Ilyen érték lehet a hagyományos családdal kapcsolatos attitűd, a női egyenjogúság kérdése, valamilyen egyházi tanítás, a magyar történelmi elhivatottsági tudat erősítése, vagy éppen a feminizmus. A nőtársadalmon belül külön érdekképviselőjük van a roma nőknek és anyáknak. A Közéleti Roma Nők Egyesülete és a Magyarországi Cigány Anyák Érdekszövetsége a többszörösen hátrányos női csoportok érdekképviselőjére vállalkozott.

Összességként elmondható, hogy a női civil szerveződések túlnyomó többsége alakuló korszakát éli, így az „újoncok” több vonását is magán viseli: szervezettségük, pénzügyi hátterük biztosítása, kooperációs stratégiák kidolgozása terén. Ők is érzik, hogy nagyon hiányoznak az olyan *elméleti műhelyek* is, amelyek a nőket érintő társadalmi változások elemzésével foglalkoznak.

A közeljövőben a következő területeken lenne érdemes műhelyeket fenntartani (amelyekben a civil szerveződések a kormányzat képviselőjével, az Egyenlő Esélyek Titkárságával, szociológiai kutatóműhelyekkel, egyetemekkel együtt vehetnének részt):

a) Az egészségügyi és a szociális rendszer átalakításának hatása a dolgozó nők, a fiatal anyák és a nyugdíjas korú női lakosság életkörülményeire.

b) A nők közéleti, politikai részvételének vizsgálata, külföldi minták, modellek ismertetése, a kvótarendszer működtetésének előnyei, hátrányai, külföldi civil szervezetek működése, nonprofit törvények vizsgálata, stb.

c) Az EU jogrendszeréhez való alkalmazkodás, a jogharmonizációs folyamat előkészítése, ágazati hatástanulmányok elkészítése az EU csatlakozás várható hatásairól.

d) Olyan, itthon még kevésbé ismert elméleti kérdések társadalomtörténeti kontextusban történő bemutatása, mint az európai nőmozgalmak, a feminizmus története, a női-férfi szerepek átalakulása.

e) Az új együttélési minták, családmodellek megjelenése, elterjedése a társadalomban.

A felsorolás szinte vég nélkül folytatható, a fentiekben kiragadott példák tulajdonképpen csak rendkívül szűk választékát nyújtják az állandóan napirenden tartott ügyeknek. Természetesen nem várható el, hogy a civil szervezetek az *önmaguk erejéből* működtessenek ilyen műhelyeket, eredményeket minden bizonnyal csak akkor érhetnek el, ha szövetkeznek a fent említett intézményekkel. Abban azonban kulcsszerepet játszhatnak, hogy felkeltik az érdeklődést a téma iránt, megnyerik az adott terület legjobb szakértőit, „becsempészik” az általuk fontosnak ítélt ügyeket egy-egy konferenciára, kerekasztal-megbeszélésre, sajtótájékoztatóra, civil lobbisták működtetnek.

A gyakorlatban a következő területekre lenne érdemes koncentrálni:

a) A női munkanélküliség kezelése terén a nők számára olyan komplex szolgáltatást nyújtó, munkahely-közvetítő irodák felállítására lenne szükség, amelyek folyamatosan követik az elhelyezkedés útját, érdekeltségi rendszert alakítanak ki valamennyi résztvevő számára, szolgáltatásokat nyújtanak annak érdekében, hogy az elhelyezkedett nők képesek legyenek megtartani munkahelyüket, így pl. gyermekfelügyeletet ajánlanak fel, amíg a nő dolgozik, stb.

b) Olyan *képzési formák* bevezetésére lenne szükség a civil női szervezetek számára, amelyek a kampányszervezés, lobbizás, fund-raising itthon még kevésbé ismert tudományára tanítaná meg a résztvevőket. Ehhez külföldi alapítványok és a kormányzat támogatására egyaránt szükség lenne.

c) A már meglévő *szolgáltató centrumok, krízis-otthonok rendszerének bővítése*, a szolgáltatások kiszélesítése ugyancsak égető feladat. Alkalmazhatóak lennének azok, a külföldön már jól bevált, ún. „kiszereződéses modellek”, amelyek értelmében a szolgáltatást az állam (önkormányzat) finanszírozza és az a civil szervezet végzi, amely a feladatkör megpályáztatása során annak elvégzésére a legmegfelelőbbnek bizonyult. Ennek a konstrukciónak a működtetéséhez természetesen az állami és a civil szektor közötti együttműködésre van szükség.

d) A női tematikájú *archívumok, könyvtárak, dokumentációs központok* létrehozása is igencsak időszerű. Ezek dokumentálnák a nők múltbeli és mai kulturális örökségét, adatbankot építenének ki, folyóiratokat, kiadványokat adnának ki, stb. Egy ilyen központ létrehozása rendkívül tökeigényes vállalkozás,

megszervezése, felépítése óriási feladat. Nem túlzás azt állítani, hogy jelenleg az egész női civil szféra mögött nem áll olyan jelentős támogatás, amely egy ilyen centrum kiépítését lehetővé tenné. Valószínű, hogy csak a hosszú, és minden bizonnyal keserves lobbizás a „pénzvilágban”, az állam és több külföldi alapítvány megnyerése lenne az egyedüli lehetséges módja egy ilyen vállalkozás beindításának.

Sajnálatos módon nincs kiépült, intézményes kapcsolat a női civil szervezetek és a politika képviselői között. E kapcsolat kialakítása érdekében tettek már kezdeményező lépéseket, legutóbb például egy olyan politikai lobbizás létrehozására, amely a civil szervezetek képviselői és a különböző pártok képviselői számára nyújt együttműködési fórumot.

A politikus nők

A nők részvételéről a politikai döntési mechanizmusokban, vagyis a legalapvetőbb szinten, elsősorban az ad hiteles képet, hogy milyen arányban találhatók nők a parlamenti képviselők, a polgármesterek, az önkormányzati képviselők, valamint a különböző kormányzati szervezetek vezetői között. Az 1994-es választások eredményeképpen ugyan az előző ciklushoz képest nőtt a parlamenti képviselő nők aránya (7 százalékról 11,1 százalékra), ez azonban még mindig igen szerénynek mondható a népességen belüli arányokhoz képest, és európai összehasonlításban sem túl magas. Az EU tagországok 13,6 százalékos átlagához viszonyítva tulajdonképpen nem rossz ez a mutató, ám az átlag mögött ott van Dánia, Hollandia és Németország 30% körüli aránya is.

4. táblázat

A képviselőnők száma és aránya az 1990-ben megválasztott országgyűlésben

Párt	Összes mandátum	Nők száma	%
MDF	164	7	4,2
SZDSZ	92	8	8,6
FKgP	44	3	6,8
MSZP	33	5	15,1
FIDESZ	22	2	9,0
KDNP	21	1	4,7
Összesen	376	26	7,0

5. táblázat

A képviselők száma és aránya az 1994-ben megválasztott országgyűlésben

Párt	Összes mandátum	Nők száma	%
MSZP	209	22	10,5
SZDSZ	69	11	16,0
MDF	38	6	15,8
FKgP	26	2	7,7
KDNP	22	1	4,5
FIDESZ	20	1	5,0
Összesen	384	43	11,1

Az önkormányzatokban 1990 és 1994 között hasonlóképpen emelkedett a nők aránya: 16 százalékról 20 százalék fölé a képviselők között, bár a női polgármesterek aránya továbbra is igen alacsony. A kistelepüléseken nagyobb a női testületi tagok aránya, míg a városokban kisebb, 14 százalék.

6. táblázat

A megválasztott női polgármesterek és képviselők aránya a jelölő szervezetek szerint, 1994 (%)

	Polgármester	Képviselő
Független	11,3	22
MSZP	9,3	18
SZDSZ	8,6	16,9
MDF	4,3	13,6
KDNP	–	15,9
FIDESZ	–	15,2
FKgP	–	9,5
Egyéb párt	5,9	13
Non-profit szervezet	6,7	15
Közös jelölt	4,3	13,7
Összesen	10,4	20,2

Az adatok jól mutatják azt az egyébként nemzetközi összehasonlításokban is tapasztalható jelenséget, hogy a politika csúcsaitól lefelé haladva egyre nagyobb számban kerülnek be nők a különböző választott testületekbe. Ez valószínűleg azzal magyarázható, hogy személyesebb, közvetlenebb kapcsolat van a választók és a jelöltek között, különösen a kisebb települések esetében, s a választók többnyire nem a pártok többé-kevésbé ismeretlen jelöltjeire szavaznak pártszimpátiáiktól és beidegződéseiktől függően, hanem ismert jelöltek között választanak. Bár az 1994. évi önkormányzati választásokon egyértelműen a független jelölteknek volt nagyobb esélyük, és a választások jellege miatt a szervezetek közül is inkább a települések szerint szerveződő, lokálpatrióta típusúak voltak előnyösebb helyzetben, jelzésértékű, hogy a jelöltet indító több száz szervezet között mindössze három akadt, amely kifejezetten női

szervezetnek tekinthető: a Cigány Anyák Érdekszövetsége Debrecenben, a Magyar Anyák Nemzeti Pártja Pápán, és a Rábapatonai Független Nőegylet.

A politikai döntéshozatalban való részvétel nehezebben követhető nyomon, de igen fontos szintjéről informálnak a különböző közjogi intézmények vezetői testületei és a kormányzati szervezetek. A fentiekben ismertetett arányokhoz képest itt még rosszabb a helyzet: igaz, hogy az országgyűlés három alelnöke közül kettő (G. Nagyné dr. Maczó Ágnes és dr. Kórodi Mária), az országgyűlési biztosok közül egy (dr. Gönczöl Katalin) a női nemhez tartozik, ám a parlamenti bizottságok közül csak egyben elnököl nő (dr. Csehák Judit), egyetlen női tagja van a kormánynak (dr. Csiha Judit), és az alkotmánybírák, a Legfelsőbb Bíróság valamint a Legfőbb Ügyészség vezetői között nincsenek nők. A politikai és közigazgatási államtitkárok között négy (15,4%), a helyettes államtitkárok között ugyancsak négy nőt találunk (7,7%).

Ugyanakkor az arányszámok önmagukban valójában elég keveset mondanak arról, hogy milyen döntési pozícióban vannak a megválasztott képviselők. Ez a kérdés már a döntési folyamatokban való részvétel második szintjére utal, arra, hogy az alacsony vagy magas részvételi arány mögött milyen aktivitás és milyen reális befolyás húzódik meg.

A valós befolyás akkor lehet nagyobb, illetve a női érdekek érvényesülésének képviselete akkor lehet hatékonyabb, ha a testületekbe választott nők a mandátumukat legalább részben annak köszönhetik, hogy nők. A politikus nőknek természetesen a férfi választóikat is képviselniük kell, ám a speciális női érdekek képviseletének vállalását a választók is elfogadják. A pártok ugyanakkor már a jelöltállításakor illetve -kiválasztásakor mérlegelik, hogy az adott körzetben lehet-e nagyobb esélye egy női jelöltnek (a választások tapasztalatai is erre készítetik őket), és mindeddig nem vállalkoztak arra, hogy kifejezetten „női programmal” jelöltet indítsanak.

7. táblázat

Nők a pártok egyéni választókerületekben indított jelöltjei között

	Összes egyéni jelölt	Női egyéni jelöltek
SZDSZ	175	18
MSZP	176	16
KDNP	163	14
FIDESZ	174	14
MDF	175	14
FKgP	158	9

Az országgyűlési képviselő nők nagyobb része nem egyéni választókerületek győzteseként jutott a parlamentbe, s mandátuma – esetleg képviselői jövője – sokkal inkább függ attól, hogy mennyire tud együttműködni frakciótársaival, pártja vezetőivel, mint attól, hogy mennyire eredményesen képviseli a női érdekeket. Mindez lényegesen gyengíti a képviselők pozícióit, legalábbis ami a karakteresen női érdekekért való fellépést, illetve a nőket érintő speciális problémák képviseletét illeti.

8. táblázat

A képviselőnők száma és aránya az egyéni választókerületekből és a területi, illetve országos listán megválasztott képviselők között (1994)

	Összesen	Egyéni Nők		Összesen	Területi Nők		Összesen	Országos Nők	
		szám	%		szám	%		szám	%
MSZP	149	15	10	53	6	11,3	7	1	14,3
SZDSZ	16	–	–	28	6	21,4	25	5	20
MDF	5	–	–	18	1	5,5	15	5	33,3
FKgP	1	–	–	14	1	7,1	11	1	9,1
KDNP	3	–	–	5	1	20	14	–	–
FIDESZ	–	–	–	7	1	14,3	13	–	–
Összesen	174	15	–	125	16	–	85	12	–

A képviselőnők parlamenti aktivitásának mérhető adatai arról tanúskodnak, hogy számarányuknak megfelelő mértékben vesznek részt az országgyűlés munkájában: a legaktívabb (legtöbbször felszólaló, legtöbb kérdést, interpellációt, javaslatot benyújtó) képviselők között szép számmal vannak képviselőnők. Felszólalásaik számaránya szinte pontosan a létszámuk arányát tükrözi (11,4%), az összes felszólalási időből valamivel kevesebbet vesznek igénybe (9,8%), egy-egy felszólalásuk átlagos időtartama pedig – a közvélekedéssel ellentétben – valamivel rövidebb az összes felszólalás átlagos idejénél.

A képviselőnők valós befolyását meghatározó további tényező nehezebben határozható meg, de mindenképpen alátámasztja azt a gondolatot, hogy a pusztán arányszámok elég keveset mondanak a döntések befolyásolásának lehetőségéről. Az alapkérdés az, hogy vajon valóban ott születnek-e a döntések, ahol a választott képviselők ülnek? Mindig eljutnak-e a döntési pozíciójuk eléréséhez szükséges információk hozzájuk? Milyen lehetőségeik vannak a képviselőnőknek arra, hogy a döntések előkészítésében sokszor meghatározó informális csoportokban részt vegyenek, az ilyen csatornákon áramló információkhoz hozzájussanak? Ezek a kérdések különösen fontosak a helyi politika színterein, ahol fokozottan a „férfias” viselkedésmintákra, játékszabályokra épülnek azok a csoportok, fórumok, ahol az igazán fontos ügyek általában eldőlnek, s a választott testületek már csak az így „előkészített” döntéseket hozzák meg.

A parlamenti képviselők bizottsági munkában való részvétele a korábban említett adatoknál lényegesen többet mond ezekről a kérdésekről, már csak azért is, mert megmutatja, hogy milyen kérdésekben, területeken vesznek részt a döntések előkészítésében. Az országgyűlés 19 állandó bizottságának tagjai között a nők aránya pontosan megfelel a képviselők összlétszámán belüli arányuknak, vezetőik (elnökök, alelnökök) között azonban mindössze négy nőt találunk (6,6%). Kiugróan magas számban vesznek részt nők négy bizottságban: az Alkotmány- és igazságügyi, az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi, a Kulturális és sajtó, valamint a Szociális és egészségügyi bizottságban, ugyanakkor egyáltalán nincsen nő a Gazdasági és a Honvédelmi bizottság tagjai között, de az Alkotmány-előkészítő, a Mezőgazdasági, a Külügyi, az Európai integrációs ügyek, a Környezetvédelmi, a Számvevőszéki és a Nemzetbiztonsági bizottság tagjai között is csak egy-egy képviselőnőt találunk.

9. táblázat

Nők az országgyűlés állandó bizottságaiban

	Tagok száma	Nők száma	Nők aránya (%)
Alkotmány- és igazságügyi	27	4	14,8
Alkotmány-előkészítő	25	1	4,0
Gazdasági	27	0	0,0
Mezőgazdasági	27	1	3,7
Költségvetési és pénzügyi	26	3	11,5
Külügyi	26	1	3,8
Önkormányzati és rendészeti	26	3	11,5
Európai integrációs ügyek	23	1	4,3
Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi	20	5	25,0
Honvédelmi	19	0	0,0
Környezetvédelmi	19	1	5,2
Kulturális és sajtó	19	5	26,3
Szociális és egészségügyi	19	8	42,1
Oktatási, tudományos, ifjúsági és sport	19	2	10,5
Társadalmi szervezetek költségvetési támogatását előkészítő	16	2	12,5
Foglalkoztatási és munkaügyi	14	3	21,4
Számvevőszéki	14	1	7,1
Nemzetbiztonsági	11	1	9,0
Mentelmi, összeférhetlenségi és mandátumvizsgáló	10	2	20,0

Ha a fentiek mellett figyelembe vesszük a képviselők parlamenti beadványaiban (felszólalások, kérdések, módosító javaslatok) leggyakrabban érintett problémákat, megállapíthatjuk, hogy ezek túlnyomórészt az egészségügyi, szociális, kulturális, oktatási kérdéseket érintik, tehát azokról a „hagyományos női témákról” van szó, amelyekhez a közfelfogás szerint egy nő érthet. Nem tudni, hogy vajon azért szorítkoznak-e ezekre a területekre, mert nem engedik szóhoz jutni őket másutt, vagy valóban csak ezeken a területeken kompetensek. Valószínű, hogy a sztereotíp

gondolkodásmódon túl ebben szerepet játszik az is, hogy a képviselők jórészt humán végzettségűek (15 tanár, 9 jogász és 4 orvos van közöttük).

A bizottságokról szólva fontos megemlíteni, hogy az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottságon belül megalakult a Nők jogaival foglalkozó vegyes albizottság. Az a tény viszont, hogy az albizottság 14 tagja között egyetlen férfi sincs, arra utal, hogy itt is egy sztereotípiát érvényesül: a nők problémáinak kezeléséhez csak maguknak az érintetteknek van/lehet köztük. Ez alighanem éppoly kevésbé magától értetődő, mint az, hogy a képviselőknek nincsen helyük a Honvédelmi bizottságban.

* * *

Magyarországon a köztudatban a közéleti és politikai szerepvállalást többnyire még mindig a „parancsnoki” szereppel azonosítják, amelyre a nőket hagyományosan nem tartják alkalmasnak. Sikeres női közéleti szereplőnek mindenekelőtt azt tekintik, aki ún. „házvezetőnői” pszichológiával hozza a döntéseket, úgy irányít, ahogyan az otthoni élet rendje megkívánja.

A politikai szférában azonban a döntések jelentős része informális fórumokon születik, a döntésekhez szükséges információ továbbra is zárt csatornákon áramlik, s ezekhez a női közszereplők férfi kollégáiknál lényegesen nehezebben férnek hozzá.

Mindez azt is jelenti, hogy a közéletben sikerre törekvő nőknek ma még férfias szerepeket kell vállalniuk. Ezek a szerepek és az általuk meghatározott játékterek azonban a legtöbb nő számára nem kifejezetten vonzóak. Így nemcsak azért nehéz a nők számára a közéleti szerepvállalás erősítése, mert a férfiak tudatosan kiszorítják őket, hanem azért is, mert a nők nem szívesen alkalmazkodnak a férfi játékszabályok szerint zajló politikai élethez. A civil szervezetek megerősítésén, a női politikai lobbik kezdeményezésén és működtetésén túl a közvélekedés megváltoztatására is szükség lenne a nők szerepével kapcsolatban. Ez új közéleti szerepmintákhoz is elvezetne. A női érdekek megfelelő képviselete csak akkor valósulhat meg, ha a sikeres közéleti nőknek nem kell feladniuk női mivoltuk lényegét, hanem éppen nőként tudnak jól dolgozni, együttműködni férfi kollégáikkal.

A másik oldalról nézve, a demokratikus közéletnek, a politikai testületeknek is csak a javát szolgálhatja, ha olyan felkészült, közéleti szerepvállalásra alkalmas nők jelennek meg a porondon egyre nagyobb számban, akik női életstratégiák, élethelyzetek tapasztalataival gazdagítják a meglehetősen elférfiasodott közéletet.

Ehhez olyan közéleti légkörre van szükség, amely

- teret enged a sajátos női érdekek megjelenítésének, előítéletektől mentesen működik,
- ösztönzi a helyi, civil, szakmai, és érdekképviseleti szervezetek alakulását minél több területen,

- elősegíti az „átjárást” a civil szféra és az ún. nagypolitika fórumai között,
- és támogatja azokat a nőszervezeteket és mozgalmakat, amelyek lehetővé teszik a megújuló, modern női szerepekre való felkészülést.

Irodalom

- A nők részvétele a politikai életben és a közéletben. Európa Tanács szeminárium a nők és férfiak egyenjogúságáról. Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központ, Budapest, 1994.
- A nők szerepe a pártok politikai programjában. Friedrich Ebert Stiftung, Magyarországi Női Alapítvány. Budapest, 1994.
- Az Országgyűlés bizottságainak, albizottságainak tisztségviselői, tagjai és munkatársai. Országgyűlés Hivatala, Főtitkárság. 1997.
- Baló György – Lipovecz Iván szerk.: Tények könyve '91. Ráció Kiadó Kft. Budapest, 1991.
- Bóhm Antal – Szoboszlai György szerk.: Önkormányzati választások 1994. MTA Politikai Tudományok Intézete. Budapest, 1996.
- Egyenlőség és demokrácia: utópia-e avagy kihívás? Az Európa Tanács által rendezett konferencia anyagai. Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központ, Budapest, 1995.
- Gábor Luca – Levendel Ádám – Stumpf István szerk.: Parlamenti választások 1994. Osiris–Századvég. Budapest, 1994.
- Info-Társadalomtudomány 32. Nőtudomány. MTA Könyvtára, Budapest, 1995.
- Koncz Katalin: A nők társadalmi helyzete Magyarországon. Társadalmi Szemle, 1995/3.
- Koncz Katalin: Nők a felső vezetésben. Társadalmi Szemle, 1996/2.
- Koncz Katalin: Nőszemközt. Társadalmi Szemle, 1996/3.
- Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László szerk.: Magyarország politikai évkönyve 1995-ről. Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány. Budapest, 1996.
- Leijenaar, Monique: How to Create a Gender Balance in Political Decision Making. European Commission. Directorate General V. Brussels, 1996.
- Norris, Pippa ed.: Women, Media and Politics. Oxford University Press. 1996.
- Országgyűlési képviselők életrajzai. <http://www.mkogy.hu/kepviselo/elet.htm>
- Országgyűlési Napló. <http://www.mkogy.hu/naplo/>
- The Gender Gap. Center for the American Women and Politics. Rutgers University. <http://www.rci.rutgers.edu/~cawp/ggap.htm>
- Togeby, Lise: Political Implications of Increasing Numbers of Women in the Labour Force. Comparative Political Studies, Vol. 27 No.2, July 1994.
- Vezető beosztású személyek. Magyar Köztársaság Országgyűlése. <http://www.mkogy.hu/kepviselo/vezeto.htm>
- Women and Men in the European Union. A statistical portrait. Office for Official Publications of the European Communities. Brussels, Luxembourg, 1995.